

საქართველოს უნივერსიტეტისა და გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის ერთობლივი კვლევები სამშვილდის პრეისტორიულ ძეგლზე

ჭაბაშვილი ლევან,
საქართველოს უნივერსიტეტი
l.tchabashvili@ug.edu.ge

შესავალი

საქართველოს უნივერსიტეტი 2019 წლიდან თანამშრომლობს გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტთან. თანამშრომლობა ხორციელდება გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის მიერ მიღებული ევროპული კვლევების საბჭოს გაუმჯობესებული გრანტის 834616 – ARCHCAUCASUS „ტექნიკური და სოციალური ინოვაციები კავკასიაში: ევრაზიის სტეპებსა და უადრეს ქალაქურ ცივილიზაციებს შორის ქრ. შ. მდე IV-III ათასწლეულებში (ERC-Advanced Grant 834616 — ARCHCAUCASUS ((Technical and Social Innovations in the Caucasus: between the Eurasian Steppe and the Earliest Cities in the 4th and 3rd millennia BC.))“ ფარგლებში. შესწავლის ობიექტია მტკვარ-არაქსის კულტურის ნამოსახლარი და სამაროვანი თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფელ სამშვილდეში.

პროექტის შესახებ

ევროპული კვლევების საბჭოს გრანტი მოიპოვა გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის ევრაზიის განყოფილების დირექტორმა პროფ. ს. ჰანზენმა. პროექტის განხორციელება დაიწყო 2019 წლის 1 ივლისს და დასრულდება 2024 წლის 30 ივნისს. პროექტის განხორციელებაში ჩართულია გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის რვა თანამშრომელი და რამდენიმე პარტნიორი საქართველოდან და რუსეთის ფედერაციიდან.

პროექტი მიზნად ისახავს ინოვაციების კვლევას, რომლებიც ქრ. შ - მდე IV-III ათასწლეულებში ჩნდება და მნიშვნელოვან როლს თამაშობს კაცობრიობის ისტორიაში. ეს არის ძალიან დინამიკური პერიოდი, როდესაც ბევრი ტექნიკური და სოციალური ინოვაცია ჩნდება. თვითოეულ მათგანს კი დიდ ეკონომიკური, სოციალური თუ კულტურული შედეგი ჰქონდა. ასეთია მაგალითად ბრინჯაოს მეტალურგია, ბორბლის გამოგონება და სხვ. ზოგადად მიიჩნეოდა, რომ ყველა მნიშვნელოვანი ინოვაცია ძველი ცივილიზაციების ცენტრებში მესოპოტამიასა და ეგვიპტეში ისახება და აქედან ვრცელდება ამ ცივილიზაციების „პერიფერიებში“. თუმცა დროთა განმავლობაში, ცხადი გახდა, რომ ეს ყოველთვის ასე არ არის. ცნობილი ხდება მთელი წყება ინოვაციებისა, რომლებიც ე.წ. პერიფერიებში გაჩნდა და შემდეგ გავრცელდა ცივილიზაციის ცენტრებში. ასეთია, მაგალითად,

ცხენის მოშინაურება. პროექტი მიზნად ისახავს ამ საკითხების კვლევასა და ამ საქმეში კავკასიის რეგიონის როლის შესწავლას. წარმოადგენდა თუ არა კავკასია ბარიერს ერთის მხრივ ცივილიზაციის ცენტრებსა და მის პერიფერიებს შორის თუ, პირიქით, ეს რეგიონი თავისებური დამაკავშირებელი ხიდის ფუნქციას ასრულებდა პრეისტორიულ ხანაში. პროექტის მიზანია ოთხი ძირითადი ინოვაციის კვლევა: ბორბლის გამოგონება, ვერცხლის ათვისება, დარიშხანიანი ბრინჯაოს წარმოება, ცხვრის მოშინაურება / მატყლის წარმოება. ამ საკითხების შესასწავლად დაიგეგმა და განხორციელდა დაიწყო არქეოლოგიური გათხრების პროექტმა საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციაში. მიზანია არქეოლოგიური გათხრების საშუალებით და ფართო ინტერდისციპლინარული კვლევებით ახალი მონაცემების შეგროვება [Hansen 2020]. 2022 წლის თებერვლის მოვლენების შემდეგ რუსეთის ფედერაციაში სამუშაოები შეჩერებულ იქნა. პროექტის ფარგლებში არქეოლოგიური გათხრები გრძელდება მხოლოდ საქართველოში.

გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის პარტნიორები საქართველოში არიან საქართველოს უნივერსიტეტი და საქართველოს ეროვნული მუზეუმი.

საქართველოს უნივერსიტეტი გერმანელ კოლეგებთან ერთად სამუშაოებს აწარმოებს სამშვილდის მტკვარ-არაქსულ ნამოსახლარსა და სამაროვანზე თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში. საქართველოს ეროვნული მუზეუმი კი ორჭოსანის პრეისტორიულ ძეგლს შეისწავლის ახალციხის მუნიციპალიტეტში.

სურ. 1 fig. არქეოლოგიური გათხრების საერთო ხედი. 2021 წლის სექტემბერი. ი. კრუმნოვის ფოტო. Excavations in Samshilde. September 2021. Photo by Jan Krumnow.

სამშვილდეში განხორციელებული სამუშაოები

პროექტის ფარგლებში სავალე სამუშაოები დაიწყო 2020 წლიდან. დღემდე განხორციელებულია არქეოლოგიური გათხრების ოთხი და გეოფიზიკური დაზვერვების ორი კამპანია. გეოფიზიკური დაზვერვები 2020 წლის ოქტომბერში განხორციელა მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორმა ბატონმა ი. ფასბინდერმა (Prof. Dr. J. Fassbinder). აღსანიშნავია, რომ ბატონი ფასბინდერი ამ დარგის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი სპეციალისტია გერმანიაში. ბოლო წლებში ის სამუშაოებს აწარმოებს საქართველოშიც. ის მუშაობდა, მაგალითად, კახეთის რეგიონში, ქუმბათის აქმენიდური ხანის კომპლექსის შესწავლის პროექტში.

2022 წლის ივნისში კი დაზვერვების კიდევ ერთი კამპანია ჩაატარა ერლანგენის უნივერსიტეტის ჯგუფმა კ. მიშკას (Dr. C. Mischka) ხელმძღვანელობით. ამ დროს დაზვერვები განხორციელდა როგორც მაგნეტომეტრის, ასევე გეორადარის გამოყენებით. ორივე ეს ხელსაწყო ალტურვილი იყო RTK (Real-time kinematic positioning) სისტემით, რაც შესწავლილი ფართობის მდებარეობას ზუსტად განსაზღვრავს.

სურ. 2 fig. არქეოლოგიური გათხრების საერთო ხედი. 2022 წლის მაისი. ი. კრუმნოვის ფოტო. Excavations in Samshvilde. May 2022. Photo by Jan Krumnow.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გეოფიზიკური დაზვერვები განხორციელდა დაგეგმილთან შედარებით მცირე ფართობზე. სამშვილდის პრეისტორიული ძეგლი დღეისათვის რამდენიმე კერძო საკუთრებაში არსებულ ნაკვეთზე მდებარეობს. მიწის მესაკუთრეებისაგან კი, ზოგჯერ, ვერ ხერხდება ნებართვის მიღება თუნდაც გეოფიზიკური დაზვერვების ჩასატარებლად.

არქეოლოგიური გათხრების კამპანიები განხორციელდა უკვე ოთხ ეტაპად:

2021 წლის აგვისტო-სექტემბერი

2022 წლის მაის-ივნისი

2022 წლის აგვისტო-სექტემბერი

2023 წლის მაის-ივნისი

არქეოლოგიურ გათხრებს აწარმოებს საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებისა და სტუდენტების ჯგუფი. სამუშაოებში ჩართულები არიან გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის წარმომადგენლები. სავსე სამუშაოებში პირველივე დღიდან მონაწილეობას იღებს გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის გათხრების ტექნიკოსი ბატონი იან კრუმნოვი. არქეოლოგიური ექსპედიციის ტექნიკური აღჭურვა (დიფერენცირებული GPS, ელექტრონული თეოდოლიტი, დრონი, პროფესიონალური უახლესი ფოტოტექნიკა, კომპიუტერული ტექნიკა და შესაბამისი ლიცენზირებული პროგრამული უზრუნველყოფა) განახორციელა გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტმა. ექსპედიციაში მონაწილეობას იღებენ ასევე კვალიფიციური მოწვეული სპეციალისტები საქართველოს ეროვნული მუზეუმიდან: კერამიკოს-რესტავრატორი, მხატვარი, ბიოანთროპოლოგი. მიმდინარეობს არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებულ ადამიანის ფიზიკური ნაშთის გენეტიკის კვლევა გერმანელი სპეციალისტების მიერ. დღემდე სამშვილდის პრეისტორიულ ძეგლზე აღმოჩენილია მტკვარ-არაქსის კულტურის დროინდელი ხუთი ინდივიდის ფიზიკური ნაშთი. მიმდინარეობს არქეოლოგიური მონაპოვრების (ხის ნახშირი და ცხოველის ძვლები) დათარიღება გერმანიის ლაპორატორიებში. დღემდე დასრულებულია სამი სინჯის შესწავლა, 2022 წელს დათარიღებისთვის აღებული იქნა 11 ახალი სინჯი, ხოლო 2023 წელს კიდევ 12 სინჯი. 2023 წლისთვის დაგეგმილია ასევე არქეოზოოლოგიისა და არქეობოტანიკოსის მოწვევა გერმანიის არქეოლოგიის ინსტიტუტიდან. იგეგმება ასევე დისტანციური ზონდირება LiDAR ტექნოლოგიის გამოყენებით. აღნიშნული ტექნოლოგია არქეოლოგიაში სიახლეს წარმოადგენს.

2021 წლის არქეოლოგიური გათხრების სეზონის დაწყებას წინ უძღოდა შესასწავლი ტერიტორიის აზომვა. სამშვილდის პრეისტორიული ნამოსახლარის მიმდებარედ, კულტურული ფენებისგან მოშორებით, 200 მეტრის რადიუსში განხორციელდა სამი მყარი (ბეტონირებული ლურსმანი) წერტილის მომზადება. განისაზღვრა წერტილების ზუსტი პოზიცია და სიმაღლე. სამუშაოების მიმდინარეობისას გამოიყენება ორი GNSS მიმღები ანტენა. ამ ანტენების საშუალებით იქნა აზომილი სამუშაო არეალებიც და ამ არეალებში შემდგომ განხორციელებული სავსე კვლევების შედეგად გამოვლენილი ობიექტებიც.

არქეოლოგიური გათხრები ხორციელდება გათხრების ტექნიკოსის იან კრუმნოვის აქტიური ჩართულობით. არქეოლოგიური ძეგლებისა და მონაპოვრების ფიქსაციისას გამოიყენება ფოტოგრამეტრია. ლიცენზირებული კომპიუტერული პროგრამების გამოყენებით ხდება ფოტოგრამეტრიული მოდელებისა და ორთოფოტოების მიღება და მათი ინტეგრირება გეოსაინფორმაციო ბაზაში.

არქეოლოგიური გათხრების პარალელურად, სამუშაო ჯგუფის გარკვეული ნაწილი, საქართველოს უნივერსიტეტის სტუდენტები, ახორციელებს კამერულ სამუშაოებს. მიმდინარეობდა არქეოლოგიური მონაპოვარი მასალის პირველადი დამუშავება, გარეცხვა, დანომვრა, ფოტო და გრაფიკული ფიქსაცია, სტატისტიკური ანალიზი, მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შედგენა.

სურ. 3 fig. არქეოლოგიური გათხრების საერთო ხედი. 2022 წლის სექტემბერი. ი. კრუმნოვის ფოტო. Excavations in Samshilde. September 2022. Photo by Jan Krumnow.

დაგეგმილი სამუშაოები

2024 წელს დაგეგმილია გათხრების კიდევ ერთი კამპანიის ჩატარება მაის-ივნისში. ექსპედიციაში აქტიურად ჩაერთვებიან საქართველოს უნივერსიტეტის არქეოლოგიის მიმართულების სტუდენტები. მათ საშუალება ექნებათ მიიღონ არა მარტო არქეოლოგიური გათხრების გამოცდილება, არამედ, შეარჩიონ და იმუშაონ პროექტთან დაკავშირებულ საკითხებზე, რომლებიც შეიძლება გახდეს მათი საკვალიფიკაციო ნაშრომები - საბაკალავრო ან სამაგისტრო თემები. შესაძლებლობა მიეცემათ შეარჩიონ თემები, ახალი მონაცემების გამოყენებით, სამეცნიერო კონფერენციებისთვის და ა.შ.

2024 წელს სამუშაოებში არქეოლოგების გარდა ჩაერთვებიან სხვადასხვა დამხმარე სამეცნიერო დისციპლინების წარმომადგენლები.

არქეოლოგიური გათხრების დასრულების შემდეგ დაიწყება მუშაობა მოპოვებული მონაცემების საბოლოო ანალიზისთვის და შემაჯამებელი პუბლიკაციის გამოსაცემად.

სურ. 4 fig. გეოფიზიკური დაზვერვები. 2022 წლის ივნისი. ლევან ჭაბაშვილის ფოტო. Geophysical prospectation in Samshvilde. June 2022. Photo by Levan Tchabashvili.

გამოყენებული ლიტერატურა

Hansen, S. (2020). ERC Advanced Grant ARCHCAUCASUS Technische und soziale Innovationen im Kaukasus: zwischen Eurasischer Steppe und den frühesten Städten im 4. und 3. Jahrtausend v. Chr. Eurasien-Abteilung Deutsches Archäologisches Institut Berlin 2020.

Joint Studies of the University of Georgia and the German Institute of Archaeology at the Prehistoric Site of Samshvilde

Tchabashvili Levan
The University of Georgia
l.tchabashvili@ug.edu.ge

The University of Georgia has been collaborating with the German Institute of Archaeology since 2019. The collaboration operates under the ERC-Advanced Grant 834616 — ARCHCAUCASUS (Technical and Social Innovations in the Caucasus: between the Eurasian Steppe and the Earliest Cities in the 4th and 3rd millennia BC) received by the German Institute of Archaeology. The project primarily examines a Kuro-Araxes culture settlement and a cemetery in the Samshvilde Village of the Tetrtskaro municipality.

The goal of the Project is to obtain new data about stratigraphy, chronology of the former settlement of Eneolith/Early Bronze Era and other issues. Natural sciences were also used in the researches.

The archaeological site is located in Tetrtskaro Municipality, on agricultural land parcels of villages Samshvilde and Dagheti. Today these land parcels are privately owned. The site was discovered accidentally, during the ground works. It was studied by Samshvilde team of Tetrtskaro archaeological expedition in 1968-1970s. 41 graves were studied on the burial ground. Out of these, 36 graves belonged to the prehistoric era and 5 graves belonged to the Middle Ages. A former settlement of the Early Bronze era located on the opposite side of the burial ground, at the distance of 600 meters to the south was studied. Results of these researches were published by G. Mirtskhulava as a monograph in 1975.

Fieldwork within the project commenced in 2020 and has included four archaeological excavations and two geophysical reconnaissance campaigns to date. In October 2020, a geophysical survey was led by Professor J. Fassbinder from the University of Munich. A subsequent reconnaissance in June 2022 was spearheaded by Dr. C. Mischka and his team from Erlangen University, employing both magnetometer and georadar techniques.

The archaeological excavations unfolded in four phases:

1. August-September 2021
2. May-June 2022
3. August-September 2022
4. May-June 2023

These archaeological excavations were conducted by a team of professors and students

from the University of Georgia, with participation of the representatives of the German Institute of Archaeology and guest experts from the National Museum of Georgia, including a ceramicist-restorer and an artist. Archaeological finds, such as charcoal and animal bones, have been sent for dating to German labs. Three samples have already been studied, 11 new samples taken for dating in 2022 and 12 more in 2023. Plans for 2023 also include inviting an archaeozoologist and an archaeobotanist from the German Institute of Archaeology, and introducing remote sensing via LiDAR technology, which is a novel technology in archaeology.

Alongside fieldwork, a segment of the team, comprising University of Georgia students, focuses on indoor tasks like initial processing of archaeological materials — washing, numbering, photographic and graphic documentation, and statistical analysis, leading to the compilation of an electronic database.

Another excavation campaign is scheduled for: May-June 2024.

After completing these excavations, the team will begin the final data analysis and prepare a publication summarizing the work.